

מלאכות כותב ורושם

א. שבת קג, א

לכתוב שתי אותיות תחת אותו שירטוט חייב, חרשי העצים שמעבירין חוט של סקרא על גבי הקורה כדי שינסור בשוה הרי זה תולדת משרטט, וכן הגבלים שעושים כן באבנים כדי שיפצל האבן בשוה, ואחד המשרטט בצבע או בלא צבע הרי זה חייב.

מגיד משנה

[יז] רושם תולדת כותב וכו'. משנה בהבונה (שבת ק"ג) אמר ר' יוסי לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם שכן כותבין על קרשי המשכן לידע אי זהו בן זוגו. ופירש רבינו בפירוש המשנה שדעת ר"י היא שהרושם הוא אב בפני עצמו. וכתבת שתי אותיות בלבד הוא משום רושם לפי שכן היו עושין במשכן. ואין הלכה כמותו אלא תולדת הכותב הוא והאריך בזה שם ורש"י ז"ל פירש פירוש אחר:

ד. שו"ע אה"ע | סימן קכג

[סעיף א] הכל כשרים לכתוב הגט, חוץ מחמשה: עובד כוכבים ועבד וחרש ושוטה וקטן. אפילו האשה בעצמה, אם אמר לה הבעל לכתבו, יכולה לכתבו ותקנה אותו לבעל וחוזר ונותנו לה. הגה: והבעל לכתחלה לא יכתוב הגט בעצמו, גם לא יצוה לסופר כיצד יכתוב, אלא אומר לו, סתם, לכתוב (מצא בקונטרסים). ו"א דיש להחמיר שגם קרוב לא יכתוב לכתחלה, היכא דאפשר באחר (מהרי"ק שורש ק"ו).^[7] ולכתחלה יכתוב הסופר בידו הימנית; ואם הוא אטר יד, יכתוב בשמאלו (מ"כ בתקון ישן).

בית שמואל

[ד] ולכתחילי' יכתוב בידו הימנית. לכאורה משמע בדיעבד כשר אם כתב בידו השמאלית אפילו אם אינו שולט בשתי ידיו וכן כתוב בח"מ, וכתב אף על גב אם כתב בשבת בידו השמאלית פטור ש"מ לאו כתב הוא שאני שבת דבעינן מלאכת מחשבת ועיין ב"י בא"ח סי' ל"ב שם הביא דברי התרומ' שלמד משבת לענין תפילין ספר תורה מזוות דבכולהו כתיב כתיבה ופוסל אפילו בדיעבד אם כתב ביד שמאלית וכן כתוב בשם הגמ"י, ומ"ש בש"ע שם דכשר אם אי אפשר למצוא אחרים משום דמביא שם דהרא"ש והסמ"ג לא כתבו דפסול בדיעבד מ"ה מחלק שם בין אם אפשר למצוא אחרים בין אם א"א מ"מ נראה אפי' אם א"א מניח בלא ברכה כי ספק ברכות להקל ולא כלבוש שכ' שם דמברך עליהם נשמע דפליגו בזה הפוסקים ודעת המכשירים לא מצינו בהדיא לפ"ז משמע בגט אפילו בדיעבד פסול מיהו י"ל גט שאני דאין למידין לענין גט כמ"ש בסי' קנ"ה לענין דיו וכמ"ש בהרא"ש פ"ב דגיטין בסוגיא דמעורה, ומ"מ נראה דאינו כשר אלא במקום עיגון או בדיעבד דכבר ניתן כמו גבי שרטוט והקיף גייל וכתב אשורית בסימן קכ"ו:

חלקת מחוקק

(ה) לכתחילי' יכתוב הסופר בידו הימני. משמע בדיעבד כשר הגט אם כתב בשמאל אף שאינו שולט בשתי ידיו אף על גב דלענין שבת כתב בשמאלו לאו כתב היא ובגמרא מדמה גט לשבת לענין כתב ע"ג כתב אפשר לומר דלאו לכל מילי מדמינן לשבת דבשבת בעינן מלאכת מחשבת דומיא דמשכן ע"כ כל שכתב כלאחר ידו או בשמאלו לאו מלאכת מחשבת היא אבל מ"מ כתב מיקרי לענין גט:

משנה. הכותב שתי אותיות, בין בימינו בין בשמאלו, בין משם אחד בין משתי שמות, בין משתי סמניות, בכל לשון - חייב. אמר רבי יוסי: לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם, שכן כותבין על קרשי המשכן, לידע איזו בן זוגו. אמר רבי יהודה: מצינו שם קטן משם גדול; שם משמעון ומשמאל, נח מנחור, דן מדניאל, גד מגדיאל.

גמרא. בשלמא אימין ליחייב - משום דדרך כתיבה בכך, אלא אשמאל אמאי? הא אין דרך כתיבה בכך! - אמר רבי ירמיה: באטר יד שנו. ותהוי שמאל דידיה כימין דכולי עלמא, ואשמאל - ליחייב, אימין - לא ליחייב! - אלא אמר אביי: בשולט בשתי ידיו. רב יעקב בריה דבת יעקב אמר: הא מני - רבי יוסי היא, דאמר: לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם. והא מדסיפא רבי יוסי היא, רישא לאו רבי יוסי! - כולה רבי יוסי היא.

רש"י

משנה. בין משם אחד - שתיהן אלפין. **משתי שמות** - אלף בית. **משתי סמניות** - אחת בידו ואחת בסיקרא... **גמרא. הא מני רבי יוסי היא** - דלא בעי כתיבה, אלא רושם בעלמא, ובשמאלו רושם מיהא הוה.

ב. פירוש המשנה לרמב"ם | מסכת שבת פרק יב

[ג] אמרו בין בימינו בין בשמאלו, אינו אלא במי שמשתמש בימינו ובשמאלו בשוה והוא הנקרא שולט בשתי ידיו, אבל שאר בני אדם אינה נקראת כתיבה אלא כתיבת הימין, אבל כתיבת השמאל הרי הוא רושם לא כותב. סמיונות, סימנים, כדרך שכותבין בני אדם א סימן לאחד, וב סימן לשנים. בכל לשון, בכל כתב. ור' יוסי אומר שהכותב שתי אותות אינו חייב משום כותב אלא משום רושם, ורושם אצלו מאבות מלאכות כיון שהיה במשכן, לפי שקרשי המשכן היו עשרים מפאת צפון ועשרים מפאת דרום ושמונה מפאת מערב, וסוף מספרן עשרים, כותבין על הראשון מצד אחד א, ועל השני ב, וכן כולם עד האחרון כותב עליו כ, וכיון שהדבר כן נמצא כותב על האחד עשר יא והן שתי אותות, וכך עד התשע עשרה. ותועלת היותו משום כותב או משום רושם, שהאומר משום כותב יתחייב על שתי אותות, אם כתב איזה דבר בשבת בשוגג וכתב עוד שתי אותות בעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת לפי שהכל מלאכה אחת, ולמי שאומר משום רושם ומונה רושם מאבות מלאכות יתחייב שתיים.

ג. רמב"ם | הלכות שבת, פרק יא

[הלכה יד] הכותב בשמאלו או לאחר ידו ברגלו בפיו ובמרפקו פטור, איטר שכתב בימינו שהיא לו כשמאל כל אדם פטור, ואם כתב בשמאלו חייב, והשולט בשתי ידיו בשוה וכתב בין בימינו בין בשמאלו חייב, קטן או חזו בקולמוס וגדול או חזו בידו וכותב חייב, גדול או חזו בקולמוס וקטן או חזו בידו וכותב פטור.

[הלכה יז] רושם תולדת כותב הוא, כיצד הרושם רשמים וצורות בכותל ובשטר וכיוצא בהן כדרך שהצירין רושמים הרי זה חייב משום כותב, וכן המוחק את הרשום לתקן הרי זה תולדת מוחק וחייב. המשרטט כדי

וצריך שיכתוב בימינו אף אם הוא שולט בשתי ידיו ואם הוא איטר יד שמאל דידיה הוא ימין

בית יוסף

וצריך שיכתוב בימינו. כן כתוב בספר התרומה סימן ר"ה מדאמרינן בסוף פרק הקומץ (לז). וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין ואפילו דיעבד פסול אם כתב בשמאל דהא תנן בפרק הבונה (קג). הכותב בין בימינו בין בשמאלו שתי אותיות ופריך אין דרך כתיבה בשמאל ומשני בשולט בשתי ידיו אבל באטר אשמאל דעלמא חייב ולא אימין ובענין זה צריך לכתוב ס"ת תפילין ומזוזות ומגילה דנאמר בכולהו כתיבה דאין לומר דוקא בשבת דגמרינן ממשכן אינו מועיל כלאחר יד אבל בעלמא כשר אין סברא לומר כן שיכתוב ס"ת תפילין ומזוזות כהלכתן בשבת ולא יהיה חייב

ב"ח

וצריך שיכתוב בימינו וכו'. סוף פרק הקומץ וקשרתם וכתבתם מה הקשירה בימין (דכיון דההנחה בשמאל הקשירה בימין) אף הכתיבה בימין. וכתב בהגהת מיימון בשם סמ"ק דאם כתב בשמאל פסול אפילו בדיעבד וכן פסק בשלחן ערוך (ס"ד):

ו. מנחות לז, א

רבי יוסי החורם אומר: מצינו ימין שנקרא יד, שנאמר: וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו. ואידך? יד ימינו איקרי, יד סתמא לא איקרי. ר' נתן אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר: וקשרתם וכתבתם, מה כתיבה בימין אף קשירה בימין, וכיון דקשירה בימין, הנחה בשמאל היא.

רש"י

מה (מזוזה) כתיבה בימין - כשכותבין המזוזה בימין דרוב בני אדם כותבין בימין אף קשירה נמי עבד קשר בימין ומדקשר בימין מכלל הנחה בשמאל דאי הנחה על ימין שוב אינו יכול לקושרה בימין.

ז. ירושלמי | מסכת שבת פרק ז

הצר צורה הראשון חייב משום כותב והשני חייב משום צובע.

קרבן העדה

הראשון. שעושה הציור באבר או בדיו חייב משום כותב: והשני. המעביר הצבע עליו חייב משום צובע:

ה. רמב"ם | הלכות שבת, פרק כב

[הלכה כג] הצובע מאבות מלאכות לפיכך אסור לאשה להעביר סרק על פניה מפני שהיא כצובעת, והתופר מאבות מלאכות לפיכך אסור למלאות הכר והכסת החדשים במוכין גזרה שמא יתפור, אבל מוכין שנשרו מן הכר או מן הכסת מחזירין אותן בשבת.

ט. שבת צה, א

^א כוחלת משום צובעת, גודלת ופוקסת - משום בונה.

א. מיי" פ"כ מהל' שבת הלכה כג [צ"ל פכ"ג הל' יב כתב כוחלת משום כותבת וכתב הש"ג בשם ריא"ז ולא ידעתי לו ישוב אם לא שנאמר שבגרסת מיימוני היה כתוב גם בלישנא בתרא דכוחלת הוי משום כותבת ע"ש ולדעתי צריכים אנו לומר כן גם בסמ"ג לאוין סה שכתב כוחלת משום כותבת וה' האיר עיני בערוך ערך גדל כתב הגרסא במסקנא כוחלת משום כותבת גודלת ופוקסת משום בונה מעתה זכינו שגם הרמב"ם והסמג ואחריהם הרב מברטנורה היה גרסתם כך ושוב אין מקום לתמיהות התי"ט ע"ש]

י. משנה ברורה | סימן שמ

(כב) ... וכן המוחק את הרשום כדי לתקן ה"ז תולדת מוחק וחייב. אסור לחבר אותיות של כסף לפרוכת וכיוצא בו דהוא כעין כותב וכן אסור להסיר ממנו דהוא כעין מוחק ועיין בח"א כלל ל"ז מה שכתב בזה.

יא. חיי אדם | חלק ב-ג כלל לז סעיף ו

אסור לחבר אותיות של כסף לפרוכת וכיוצא בו. ונראה לי דיחברם על ידי מחט דרך שני נקבים לבד, דאז לא הוי חיבור, דלא יתקיים, שהרי יפול. וגם זה יעשה ביד שמאל, דהכותב בשמאל פטור, דאין דרך כתיבה בשמאל. ואם הוא איטר, אזי שמאל שלו הוא כימין של כל אדם. והשולט בשתי ידיו, חייב בשתייהן (שם):

יב. שו"ע או"ח | סימן לב

[סעיף ה] צריך שיכתוב בימינו, אפילו אם הוא שולט בשתי ידיו. ואם כתב ^{לד'} בשמאל, פסול, אם אפשר למצוא אחרים כתובים בימין. ואיטר, יד שמאל דידיה הוי ימין.

מגן אברהם

[ד] בשמאל פסול. היינו בשולט בימין אבל שולט בב' ידיו * אם כ' בשמאל כשר:

רבי עקיבא איגר

[מג"א ס"ק ד] אם כתב בשמאל כשר. ביאור הדברים להמעין בב"י שכ' בשם סה"ת דצריך שיכתוב בימינו. וראי' מההיא דפ' הקומץ דאמרינן וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין. ואפי' בדיעבד פסול אם כ' בשמאל מההיא דפ' הבונה הכותב בין בימינו בין בשמאלו. ופרכינן והלא אין דרך כתיבה בשמאל. ומשני בשולט בב' ידיו. הרי שאין כתיבה בשמאל עיין שם. ולכאורה תמוה דהראיות סתרי אהדדי. דלפי הראי' הא' מוכח אף בשולט בב' ידיו צריך לכתוב בימין. דהרי קי"ל דגם בשולט בשתי ידיו מניח תפילין בשמאל מטעם מה כתיבה בימין. הרי דגם כה"ג כתיבה בימין. ואלא להראי' הב' מההיא דבונה מוכח בשולט בשתי ידיו גם בשמאל הוי כתיבה. ולפ"ז צ"ל דמההוא דקומץ דמוכח רק לכתחילה. וזה באמת דגם בשולט בב' ידיו דהכתיבה לכתחלה בימין. ורק לענין שיהיה גם בדיעבד פסול שמביא ראייה מההיא דבונה. וזהו רק בשולט בימין לבד. ודברי המג"א בזה ברורים:

